

Josipa Korljan Bešlić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Centar za hrvatske studije u svijetu
jkorljan@ffst.hr

Posvojni pridjevi i kategorija živosti iz perspektive poučavanja hrvatskoga kao inoga jezika

Izražavanje posvojnosti u hrvatskom standardnom jeziku pitanje je koje izaziva različite polemike i klasifikacije. Naime, gramatike i jezični priručnici hrvatskoga jezika pridjeve različito klasificiraju; kod nekih autora riječ je o šest skupina posvojnih sufikasa; negdje se sufiksi određuju prema konkretnim ili apstraktnim relacijskim značenjima, a u novije vrijeme dijele se tek na opisne i odnosne, gdje su posvojni podvrsta odnosnih (Marković 2013). Također, i sama kategorija posvojnosti heterogena je. Poseban problem jest poučavanje izražavanja posvojnosti u hrvatskom kao inom jeziku, a posebice posvojnosti nastale od imenica koje označavaju životinje i biljke. U prvom dijelu rada istražit će se dosadašnja istraživanja i zaključci važni za temu. U ovom radu zanima nas atributna posvojnost izražena posvojnim pridjevima i imenicom u genitivu iz perspektive neizvornoga govornika i način na koji je ta vrsta atributne posvojnosti prikazana u najzastupljenijim udžbenicima hrvatskog kao inog jezika, imajući u vidu kategoriju živosti. S obzirom na to da gramatike, priručnici i udžbenici najčešće navode najučestalije primjere i najčešće situacije, cilj je ovoga rada pokušati razjasniti na koji način pristupiti situacijama kada neizvorni govornik hrvatskoga jezika analogijom ne može odabrati pravilni oblik (primjerice maslinovo / bučino ulje), s posebnim osvrtom na tvorbu pridjeva nastalih od imenica koje označuju biljke i životinje. Stoga središnji dio rada analitički istražuje konfliktnu jezičnu situaciju iz perspektive neizvornoga govornika hrvatskog jezika. Spoznaje o izražavanju atributne posvojnosti posvojnim pridjevima, pri čemu je kategorija živosti iznimno važna, prikazat će se kroz prizmu strategija učenja i poučavanja (Pratt 2006), pokušavajući odgovoriti na pitanje na koji način neizvornim govornicima hrvatskoga jezika morfološki približiti kompleksnu kategoriju posvojnosti.

Ključne riječi: pridjevi, posvojnost, kategorija živosti, hrvatski kao ini jezik, poučavanje

1. Izazovi poučavanja izražavanja posvojnosti u hrvatskome kao inome jeziku

S pridjevima i posvojnosti neizvorni govornici hrvatskoga jezika susreću se već na početnoj razini učenja jezika. Ponekad nailaze na nedoumice u vezi s tvorbom posvojnih pridjeva, na koje im često ni izvorni govornici hrvatskoga jezika ne mogu dati odgovor. U ovom se radu nastoji odgovoriti na neke od tih nedoumica, posebno se usmjeravajući na posvojne pridjeve izvedene od imenica koje označuju biljke i životinje. Gramatička pravila hrvatskoga jezika potrebno je prilagoditi neizvornim govornicima i različitim razinama učenja jezika, zbog čega je važno poznavati kako gramatike i priručnici hrvatskoga standardnog jezika pristupaju podjeli pridjeva. Tradicionalnu podjelu na opisne, gradivne i posvojne neki jezikoslovci preispituju pa se u novijoj literaturi nalazi primjerice podjela na opisne i odnosne (Marković 2013), tumačeći to činjenicom da „u hrvatskom to svojstvo (posvojnosti) može biti da opisuje predmet ili pak takvo da označava kakav odnos prema predmetu“ (Marković 2013: 351). Osim toga, posvojnost je svojstvo pridjeva prisutno samo u slavenskim jezicima, zbog čega neizvorni govornici drugih slavenskih jezika lakše razumijevaju tvorbu posvojnih pridjeva u hrvatskom jeziku. U hrvatskom se jeziku posvojnost može izražavati trima načinima te razlikujemo atributnu posvojnost, predikatnu posvojnost i vanjsku posvojnost. U ovom nas radu zanima upravo atributna posvojnost izražena posvojnim pridjevom i imenicom u genitivu iz perspektive učenika hrvatskoga kao inoga jezika. Naime, „Atributna posvojnost podrazumijeva gramatikalizirani odnos posvojnih članova unutar imenske skupine u kojem posjedovano ima ulogu glave skupine, a posjednik je zavisni član ili atribut koji je s glavom u kontaktnom položaju. Na mjestu atributa nalaze se posvojnici: posvojni pridjevi, zamjenice i posvojni genitiv te prijedložni izraz od + G“ (Kuna 2012: 193–194). U udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika redovito se navodi i distinkcija prema živosti pridjeva te su nastavci za živo -ov/-ev/-ljev/-in, a za neživo -ski/-ški/-čki/-ji. Međutim, ova generalna definicija neizvornom govorniku hrvatskoga jezika ne odgovara na pitanje zbog čega kažemo *pseća hrana*, a *pasji život* (*pasov) ili pak *maslinovo* (*maslinsko) i *bučino* ulje ako su obje imenice ženskoga roda, čime se osim same atributne posvojnosti dovodi u pitanje i sufiksalna tvorba pridjeva. Cilj ovoga rada jest pokušati odgovoriti upravo na ta pitanja i pokušati razjasniti inojezičnim govornicima taj u udžbenicima nedovoljno razjašnjen kompleksan sustav određivanja posvojnosti, kao i dati neke smjernice za poučavanje kategorije pridjevske (ne)živosti.

2. Metodološki pristup problemu i pregled dosadašnjih istraživanja

Rad polazi od teorijskih tekstova o pridjevima istaknutih hrvatskih jezikoslovaca i njihove klasifikacije u hrvatskome jeziku, bazirajući se na atributnoj posvojnosti. Dan je pregled radova koji se općenito bave posvojnim pridjevima, ali i onih koji se bave posvojnim pridjevima izvedenima od imenica koje označavaju biljke i životinje, iako takvih radova u dostupnoj literaturi nema mnogo. Istraživanje se nastavlja pregledom problematike u dostupnim udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika, istražujući način na koji se poučavaju pridjevi i rješavaju kompleksne situacije koje izmiču pravilu. Zatim se analitički pristupa „problematičnim“ primjerima, pri čemu se kao osnovni izvor koristi baza hrWac unutar programa Skech Engine. Na kraju rada sintetički se zaključuje o strategijama poučavanja posvojnih pridjeva u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika, ostavljajući otvorenima mogućnosti za daljnja istraživanja.

Pozornost pridjevima dana je u svim gramatikama i priručnicima hrvatskoga jezika, proučavajući ih kao jednu od promjenjivih vrsta riječi, što se može vidjeti u *Hrvatskoj gramatici* (Barić i sur. 1995), *Gramatici hrvatskoga jezika* (Silić i Pranjković 2005) ili pak u *Tvorbi riječi u hrvatskom književnom jeziku* (Babić 1991). No, gramatike i priručnici najčešće naglašavaju akuzativnu razliku za živo i neživo, „na prvi pogled zamjetno je da se u priručnicima većinom navode tzv. ‘neproblematični’, tipski primjeri i živosti i posvojnosti, kao i tipična izrazna sredstva“ (Znika i Znika 2017: 242).

Detaljnije se pridjevima bavio Marković (2010, 2013), uspoređujući hrvatski pridjevski sustav s pridjevima u drugim jezicima, pri čemu navodi šesnaest kategorija koje se u svjetskim jezicima orječuju pridjevima. Pridjeve u hrvatskome jeziku dijeli prema deklinaciji te razlikuje tri vrste (a-vrsta, g-vrsta, 0 vrsta). No u njegovim radovima ne nalazimo detaljniju analizu termina posvojnosti u onom kontekstu u kojem nas zanima u ovom radu, a to je kako specifične slučajeve pojasniti neizvornim govornicima hrvatskoga jezika, osim što navodi nisku čestotnost pridjeva koji znače od čega je što i pridjeva na -ov/-ev/-ljev/-in, čija je niska čestotnost povezana s time da nastaju od vlastitih imenica (Marković 2010: 87).

Vrijedan doprinos problematici posvojnosti dao je Kuna (2003, 2012), istražujući posvojnost u hrvatskome jeziku i navodeći kakva sve ona može biti. Pritom Kuna naglasak stavlja na predikatnu i vanjsku posvojnost. Govoreći o atributnoj posvojnosti, navodi da „u hrvatskom jeziku ipak prevladava morfološki način njezina ostvarivanja, odnosno to se značenje iskazuje afiksima: -ov; -ev, -in, -ski, ški, -čki, -ji, -ni, -nji, koji se dodaju na riječ kojom se imenuje posjednik čineći tako hibridnu imensko-pridjevnu kategoriju – posvojni pridjev ili se to čini i oblicima posvojnih zamjenica“ (Kuna 2012: 30). O posvojnosti u gramatikama i udžbenicima piše Mićanović (2000), zaključujući da se različitim sufiksima izražavaju različiti odnosi posvojnosti, no promatra ih sa sintaktičkoga i semantičkoga gledišta.

Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do 19. stoljeća proučavala je Hudeček u svojoj knjizi iz 2006. godine. Problematikom živosti bavila se Vince Marinac u članku iz 1990. godine, posvećujući pozornost A jd. muškog roda. Živost i način na koji je prikazana u priručnicima hrvatskoga jezika jest i u fokusu rada Znike i Znike 2017. godine, koje zaključuju da su u priručnicima uglavnom prikazani neproblematični tipski pridjevi te problematiku živosti s gramatičke podižu i na ontološku razinu. Utvrđuju da je posvojnost složeno pitanje, jer „posesor može biti samo stvarno živo, a iznimno i stvarno neživo, ali jezično oživljeno“ (Znika i Znika 2017: 253). O posvojnosti čitamo i u Matasovićevu članku iz 2000. godine, a kategorijom živoga i neživoga u hrvatskoj gramatici bavila se Blagus Bartolec u radu iz 2006. godine, gdje primjećuje nedovoljno jasnu definiciju kategorije živosti u jeziku te je potrebno „razlučiti semantičku živost u jeziku od biološke živosti (u zbilji)“ (Blagus Bartolec 2006: 17).

Iz pregleda dosadašnjih istraživanja jasno je da je kategorija živosti kompleksan problem te je i izvornim govornicima hrvatskoga jezika ponekad teško odlučiti koji oblik odabrati i zbog čega, što je poseban izazov lektorima hrvatskoga kao inoga jezika.

3. Problematika pridjeva i kategorije živosti u udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika

U udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika tvorba pridjeva poučava se na početnoj razini učenja jezika. Ovdje su analizirani udžbenici za početnike, u kojima je uobičajeno navoditi prototipne i najučestalije primjere. Naime, s obzirom na to da posvojnost u lingvistici primarno označava odnos koji se uspostavlja između onoga koji nešto posjeduje i onoga što je posjedovano (v. Mićanović 2001), i u udžbenicima na početnoj razini učenja jezika najčešći su primjeri pridjeva izvedenih od osobnih imena i imenica koje označavaju osobe, kao i primjeri posvojnih pridjeva nastalih od imenica koje označavaju države, gradove i regije.

U Croaticumovu udžbeniku *Hrvatski za početnike* (Čilaš-Mikulić i sur. 2011) pridjevi se prvo poučavaju kao opisni, a zatim posvojni za neživo (nastavci -ski, -ški, -čki) i za živo (nastavci -ov, -ev, -in). Kao jedina iznimka posvojnih pridjeva za živo navodi se *tata – tatin*. U udžbeniku *Učimo hrvatski* (Kosovac, Lukić 2011) također se prvo uvode opisni pridjevi, no ne i posvojni, iako se u tekstovima i zadatcima spominju (npr. *kućni tip, sportski tip, slikarski alat* (Kosovac i Lukić 2011: 40–41). Udžbenik *Dobro došli 1* (Barešić 2010) uvodi posvojne pridjeve u 9. lekciji te ih objašnjava u popratnoj gramatici istoimenog naziva – *Dobro došli 1* (Barešić 2008). Pod naslovom „Posvojni pridjevi nastali od vlastitih imena osoba“ čitamo primjere poput *Markov auto, Markova žena, Majin brat, Majino mjesto* te u nastavku: „Sukladno tome od nekih se općih imenica tvore posvojni pridjevi“ te čitamo primjere poput *bratov stan, studentov stol, studentičin stan, mužev kaput, majčin sin*. (Barešić 2008: 65). Ne spominju se posvojni pridjevi za neživo već se navodi sljedeće: „Posvojni pridjevi od geografskih imena

tvore se nastavkom: -ski (g, h, š, ž, + ski = ški; c, k, č + ski = čki). Ovi se pridjevi pišu malim slovom“. Također se navode primjeri i daje se sljedeća odrednica: „Tako se tvore i nazivi za jezike: talijanski, španjolski, francuski...“ (Barešić 2008: 66). U deklinaciji pridjeva uvodi se kategorija živo/neživo, odnosno predmet i biće, ali u primjerima kao *lijep stan* i *dobar student*, gdje se vidi akuzativna razlika. U deklinaciji posvojnih pridjeva distinkcija je posvojnih pridjeva od muških imena i posvojnih pridjeva od ženskih imena. U deklinaciji navode se primjeri *Majin kaput* (G *Majina kaputa*), *Majina haljina*, *Majino pero*, no u primjerima nalazi se rečenica *Ne poznam Majinog brata*. U ovom se gramatičkom pregledu navode još i gradivni pridjevi „koji kazuju od čega je nešto napravljeno“ te se „tvore nastavcima -en, -eni, -ni, a dekliniraju se kao i ostali pridjevi“ (Barešić 2008: 118).

U udžbeniku *Elementary Croatian I* (Grubišić 2003) prvo se uvode opisni pridjevi u zadacima u kojima treba odabrati ispravan rod, a gramatički se objašnjavaju nešto poslije, napominjući da mogu biti određeni i neodređeni te da „mnoge imenice mogu biti pretvorene u posvojne ili opisne pridjeve dodajući sufikse -ov/-ev (imenicama muškoga roda) i -in (imenicama ženskoga roda i nekim imenicama muškoga roda)“ (Grubišić 2003: 119). Navode se primjeri poput *Markov kaput*, *očevo polje*, *sestrina škola*. Ovaj udžbenik navodi i razliku u naglasku određenoga i neodređenoga oblika imenica srednjega i ženskoga roda kao i svih imenica u množini: neodređeno: *zelèno polje*; određeno: *zèleno polje* (Grubišić 2003: 120).

Udžbenik *Reci mi hrvatski* (Juričić 1994) navodi definiciju pridjeva te da mogu imati određeni i neodređeni oblik, a „pridjevi koji opisuju svojstva imenica imaju još jednu promjenu. Ta se promjena zove komparacija.“ (Juričić 1994: 124). U samom tekstu navode se primjeri kao *hrvatski grb*, *hrvatska himna* i sl.

U udžbeniku *Croatian through conversation* (Engelsfeld 2008) prvo se uvode pridjevi i rodovi, a zatim se navodi da mogu biti određeni i neodređeni te da neki pridjevi mogu biti samo neodređeni, npr. *bratov*, *prijateljev*, *sestrin*, a neki samo određeni, npr. *hrvatski*, *američki* (Engelsfeld 2008: 97).

Leksički priručnik *Hrvatski u malom prstu I* (Bošnjak i Cvikić 2012) gramatičkim jedinicama pristupa konverzacijski. Što se tiče posvojnih pridjeva, navode se imena jezika (*hrvatski*, *njemački*, *češki*) (Bošnjak i Cvikić 2012: 19, 42), a poslije, u lekciji Vidimo se, i posvojni pridjevi za živo, gdje čitamo primjere: *Ivanin rođendan*, *Nikolina poruka*, ali također i s normom neusklađene primjere *SMS od Marine* i *poruka od Danijela*.

U udžbenicima viših razina znanje o posvojnim pridjevima nadograđuje se novim primjerima, no ne uvode se iznimke ili pravila koja bi učenicima olakšala sistematizaciju „posebnih“ slučajeva, što navodi na zaključak o nejasnoj definiciji živosti, koja neizvorne govornike prisiljava na usvajanje kolokacijskih sveza. Iako je iz perspektive neizvornoga govornika, posebno na početnoj razini učenja jezika, jednostavnije ovladati kolokacijskom svezom, određena pravila koja bi olakšala sistematizaciju

poželjna su i dobrodošla. No, valja imati u vidu produktivnost pravila: obuhvaćaju li ona neučestale primjere, svakako da ne mogu biti od pomoći neizvornim govornicima, posebno onima na nižim razinama. Takva se pravila mogu uvrstiti na naprednoj razini učenja jezika. Da se neka pravila ipak mogu sistematizirati, pokazat će nastavak rada.

4. O kategoriji živosti ili mogu li mrtvi postati živi te zašto biljke nisu žive

Kategorija živosti ubraja se u pojmovne kategorije temeljene na značenjskom razlikovanju živoga od neživoga u onome što je označeno imenicama muškoga roda u akuzativu jednine (Simeon 1969). Međutim, ova je definicija nedostatna neizvornom govorniku hrvatskoga jezika kada primjerice mora upotrijebiti određeni pridjevski nastavak te je važno i da je upoznat sa sljedećom klasifikacijom posvojnih sufikasa koju može pronaći u hrvatskim gramatikama i priručnicima:

1. -ov, -ev, -in, -ljev – izriče se pripadanje pojedincu (ako imenica označuje osobu), odnosno pripadanje vrsti (ako imenica označuje biljku ili životinju)
2. -ji/-i, -inji – motivirani su najčešće imenicama za životinje i tada označuju odnos prema jedinki i prema vrsti
3. -ski/-ki, -ovski/-evski, -inski, -ački, -anski – Ako je osnovna riječ osobna imenica, izriče se odnos prema množini ili neodređenom pojedincu, npr. kovačka kliješta za razliku od kovačeva kliješta
4. -ni, -ani, -eni, -ovni, -evni – znače pripadanje, npr. državno dobro, dakle imaju posvojno značenje, ali mogu značiti i samo neki odnos prema osnovnoj riječi, npr. kišni ogrtač, pa mogu imati i odnosno značenje
5. -nji, -šnji, -ašnji
6. -ači (Barić 1995: 362-366).

Međutim, pozornim neizvornim govornicima vrlo brzo postane jasno da su ova gramatička pravila nedostatna. Na početnim razinama važno je upamtiti da svi pridjevi koji označavaju što neživo ne mogu dobiti sufikse -ov/-ev/-in, odnosno ne možemo imati *stolov, *kamenov ili *fakultetov. Problemi nastaju kad je potrebno pravilno upotrijebiti primjerice pridjeve *mačji* ili *mačkin*, *slavujski* ili *slavujev*, *jabučni* ili *jabukov* itd., što bi trebali usvojiti polaznici napredne razine hrvatskoga kao inoga jezika. Naime, upravo su ti pridjevi povezani s niskom čestotnosti. Marković (2010: 87) navodi da „u smislu čestotnosti pridjevi koji znače od čega je što zapravo su relativno nisko. Isto se može reći i za posvojnost, osobito pridjeva na -ov/-ev/-ljev/-in, ali njihova niska čestotnost ipak je povezana s time da nastaju od vlastitih imenica“. Načelo čestotnosti primjenjuje se pri poučavanju stranoga jezika te bi se ova problematika detaljnije trebala poučavati na naprednim stupnjevima učenja jezika, ali svakako je potrebno i na nižim razinama spomenuti problematiku apstraktnih odnosa.

Važna odrednica živosti u hrvatskome jeziku jest i razlika živosti biljaka i životinja, pri čemu su gramatički životinje žive, a biljke i gljive ne. No, ni dalje neizvorni govornik ne može zaključiti zbog čega je *zmijski otrov*, a ne *zmijin*. Odgovor na to daje nam Kuna: „Od nekih imenica može se izvoditi više oblika posvojnih pridjeva, npr. od mačka: *mačkin* (određeno), *mačji* (generički)“ (Kuna 2012: 30). Matasović (2000) također navodi slično: „Ako je posesor neodređen, moguć je jedino posvojni genitiv – rep mačke; ako je posesor generički upotrijebljen ili u jednini, živ, određen, moguć je posvojni pridjev: mačji rep“.

Problematika se nastavlja i dalje. Naime, Mićanović (2000) pridjeve na -ov/-ev/-in naziva konkretnim relacijskim, a pridjeve na -ski apstraktnim relacijsko-kvalitativnim, pa razlikujemo *majčinu* (konkretnu) od *majčinske* (apstraktne) ljubavi. S druge strane, Mićanović navodi primjer *slavujev glas* i *Schanzov ovratnik*, za koje se ne može reći da pripadaju samo vrsti nego označavaju i nešto svojstveno vrsti te zaključuje da su „-ov/-ev postali apstraktnim relacijsko-kvalitativnim sufiksima“ (Mićanović 2000: 114), što podriva klasičnu podjelu nastavaka pridjeva za živo i neživo.

Osim toga, „značenje sufiksa ovisi o tvorbenoj osnovi kojoj se dodaje. Tako se sufiksom -ov u bratov izriče pripadanje pojedincu, a u pijetlov pripadanje i jedinki i vrsti“ (Mićanović 2000: 116). Nastavlja dalje: „Nijanse značenja ovise o sufiksu (npr. -ov ili -ski), osnovi pridjeva (Marijan-ov, sokol-ov, javor-ov) te o značenju sintagme posvojni pridjev + imenica (Schanzov ovratnik, Petrov ovratnik)“ (Mićanović 2000: 116).

Zanimljivo je spomenuti i iznimke: to su imenice *bog* i *čovjek*, koje imaju pridjevski oblik *božji* i *čovječji*.

Poseban odnos povezan sa živosti jest taj da živost ne mora označavati fizičku živost pa su tako i *mrtvac* i *pokojnik* u hrvatskome jeziku živi, a s druge strane „status neživih imenica imaju i imenice muškoga roda koje označuju skup živih bića (narod, razred, puk i sl.) (Blagus Bartolec 2006: 7). Navode se dalje i imenice kojima se označuju dijelovi tijela (*prst*, *vrat*, *nos*, *nokat*, *palac*, *zub*) i „koji imaju svoje vitalne funkcije i sposobnost rasta, ali vjerojatno zbog ‘nametničke’ živosti u sklopu čovjekova tijela, dijelovi tijela imaju pasivan status u jeziku i smatraju se neživima“ (Blagus Bartolec 2006: 8).

Određene imenice koje su nežive u gramatici poprimaju svojstva živosti, u što se uključuju i metonimijski odnosi, poput *Navijam za Hajduka* (sportska momčad) i regionalizmi u kojima se kafići, restorani, trgovine i trgovački centri u akuzativu izjednačuju s genitivom, kao u rečenici *Idem u Cityja*.

Nežive životinje također mogu postati živima, kao u primjerima „jesti odojka“, „preskočiti konja“ (sprava), kao i biljke u primjeru „pijem babića“ (Blagus Bartolec 2006: 9–17), što sve upućuje na važnost preciznijega definiranja pojma živosti.

5. Primjeri upotrebe pridjeva nastalih od imenica koje označavaju životinje

Iz dosadašnjega je rada vidljivo da pridjevi nastali od imenica koje označavaju životinje mogu značiti nešto apstraktno ili generički, pri čemu dobivaju nastavke -ji, -i, -inji, -ski, -ški, -čki, kao i konkretno ili određeno, pri čemu završavaju nastavcima -ov, -ev, -ljev, -in.

Prvi problem s kojim se neizvorni govornik hrvatskoga jezika može susresti jest posvojni pridjev od imenice pas. U korpusu hrWac (URL 1) nalazimo pojavnice *pasji*, *pseći*, no ne i *psov ili *pasov, što bi bio prvi izbor inojezičnoga učenika kada bi htio upotrijebiti pridjev za određenoga, konkretnog psa. Također, u jeziku nailazimo na *konjsku mast*, što upućuje na generičko značenje, no isto tako nailazimo i na *tigrovu mast*, što bi navelo na upotrebu pridjeva u kakvu konkretnom značenju. Primjeri *mačje oči* i *kokoške sljepilo* potvrđuju tezu da posvojni pridjevi u kolokacijama i stručnim nazivima dobivaju neposvojno, kvalitativno značenje (Kuna 2012: 13). U jeziku prisutno miješanje apstraktnih i konkretnih nastavaka potrebno je zabilježiti i time olakšati usvajanje pridjevskih relacija i nijansi značenja. U Tablici 1 donosimo izbor pridjeva nastalih od imenica koje označavaju životinje, podijeljenih prema apstraktnom i konkretnom značenju, upotrijebljenih u sintagmi zbog lakšega razumijevanja i kontekstualiziranja. Pritom napominjemo da je konkretno značenje u jeziku jako rijetko te se češće upotrebljava apstraktno ili generičko značenje, a dolazi i do zamjene apstraktnih i konkretnih nastavaka, kao i značenja. Svi su navedeni primjeri zabilježeni kao pojavnice u korpusu hrWac (URL 1). Napominjemo da bi u nekim primjerima bilo moguće i konkretno/određeno značenje, ali vrlo rijetko, što je razlog izostanka takvih primjera u korištenomu korpusu.

Tablica 1. Primjeri pridjeva nastalih od imenica koje označavaju životinje

IMENICA	APSTRAKTNO/ GENERIČKO ZNAČENJE	BROJ POJAVNICA	KONKRETNO/ ODREĐENO ZNAČENJE	BROJ POJAVNICA
govedo	goveđe meso goveđa juha goveđi odrezak	799 326 166	*govedov	0
krava	kravlje mlijeko kravlje ludilo kravlji sir	2 923 1 412 1 307	kravin rep	6
koza	kozji sir kozje mlijeko	1 034 942	kozin rog	1

konj	konjska snaga konjska zaprega konjski rep	3 066 837 593	konjeva glava	1
lav	lavlja griva lavlja rika lavovski posao	18 14 116	lavov izgled	1
mačka	mačji kašalj mačja hrana	1 154 25	mačkin rep	5
miš	mišja rupa mišja groznica	1 113 103	mišev rep	1
noj	nojevo jaje	108		
ptica	ptičja gripa ptičji pjev	3 819 69		
pas	pseći izmet pasja vrućina	265 154		
paun	paunski ples paunovo perje paunovo oko (bolest)	1 67 102	Paunov vrh	1
pijetao	pijetlovo pero	10	Pijetlov doručak (film)	85
puž	pužji korak puževa kućica	3 172		
riba	riblje ulje	1 189	ribino ponašanje	1
slon	slonska surla	1	slonova kost	130
slavuj	slavujski glas slavujev pjev	11 15	slavujeva genijalnost	1
tigar	tigarska narav tigrova mast	1 99		
patka	pačja prsa	93	patkin kljun	1
kokoš	kokošja juha	199		
svinja	svinjska gripa svinjsko meso	8 385 1471	svinjina potreba	3
vuk	vučji čopor vučja jazbina	270 49	Vukov klanac (mjesto)	52
zec	zečji nasip zečja šapa	554 48		
zmija	zmijski otrov	218	zmijin rod	5
žaba	žablja perspektiva	230	žabina leđa	3

Brojnost pojavnica može pokazati na kojoj bi se razini učenja jezika kojim primjerom moglo koristiti. Najučestaliji primjeri svakako bi bili prigodni za početne razine učenja jezika. Ujedno bi se tim primjerima moglo pokazati koji su sve nastavci mogući za tvorbu posvojnih pridjeva nastalih od imenica koje označavaju životinje.

6. Primjeri upotrebe pridjeva nastalih od imenica koje označavaju biljke

Već je poznato da u hrvatskome jeziku biljke gramatički nisu žive. Usvoji li inojezični učenik hrvatskoga jezika pravilo o nastavcima za živo i neživo na koje nailazimo u nekim udžbenicima, poznavao bi primjere kao *limunski*, *groždani*, *jabučni*, ali ne i *limunov*, *suncokretov* ili *lavandin*. Stoga je važno uvesti i pravilo prema kojem nastavci -ov,- ev,- ljev,- in označavaju i pripadnost biljkama kao vrsti, tim više što i ovdje dolazi do neujednačenosti i miješanja nastavaka. Taj je problem pokušao riješiti još Maretić: „Postoje vrste biljaka od kojih se sufiksacijom mogu tvoriti pridjevi od kojih se jedan oblik odnosi na pojedinačno, a drugi na vrsno pripadanje (trešnjeva rakija spram trešnjin plod), kao i pridjevi kojih jedan lik označuje obje vrste pripadanja (orahovo drvo, orahov plod, hrastov list) i od čega je što“ (Znika, Znika 2017: 251). Maretić također napominje da ako -ov dolazi na imenice muškoga ili ženskoga roda koje znače što neživo, onda može značiti od čega je što: *javorov*, *jabukov*, *lipov*, *šljivov*, *trešnjov*, *višnjov*.

Također, posvojni se pridjev poistovjećuje s gradivnim, kao u primjerima *lipov stol* i *hrastova bačva* (Kuna 2012: 31).

Međutim, neki ovdje zabilježeni primjeri iznimno su rijetki u današnjemu standardnom hrvatskom jeziku, a dolazi i do dvojnih oblika iste imenice iako označavaju istu pripadnost, kao primjerice *limunov sok* i *limunska kiselina*, ili pak *jabučni ocat*, ali *sok od jabuka*. Dodatni problem prisutan kod pridjeva izvedenih od biljaka jest miješanje nastavaka za muški i ženski rod, zbog čega u jeziku nailazimo na *suncokretovo* i *bučino ulje*, ali također i na *maslinovo*. Dodamo li ovomu popisu ulja još i *riblje*, koje dobiva apstraktni nastavak, u potpunosti zbunjujemo i obeshrabrujemo neizvornoga govornika hrvatskoga jezika. Upravo je zbog toga važno promijeniti pristup poučavanju pridjeva i atributne posvojnosti.

U Tablici 2 donose se primjeri pridjeva izvedenih od imenica za biljke i njihove upotrebe, iz čega se može zaključiti da se upotreba donekle razlikuje od onoga što bi se moglo pretpostaviti na temelju gramatičkoga sustava, što je vrlo važno za neizvorne govornike hrvatskoga jezika. U ovu tablicu nije uvršten konkretni oblik jer se podudara s apstraktnim u prvom stupcu, a i vrlo bi se rijetko taj oblik mogao naći u upotrebi u jeziku. Imenicama od biljaka dodan je i stupac nastao konstrukcijom od + imenica u genitivu, koja je česta uz imenice koje označavaju biljke, a o čemu će nešto poslije biti više riječi. Primjeri su zabilježeni u korpusu hrWac (URL 1). I ovdje možemo reći da učestalost pojavnice određuje na kojoj bi se razini učenja jezika određena sintagma trebala poznavati.

Tablica 2. Primjeri pridjeva izvedenih od imenica koje označavaju biljke

IMENICA	APSTRAKTNO -ov, -ev, -in, -ljev	BROJ POJAVNICA	APSTRAKTNO ji, -i, -inji, -ski, -ški, -čki	BROJ POJAVNICA	OD + IMENICA U GENITIVU	BROJ POJAVNICA
grožđe			groždani šećer	148	sok od grožđa	337
javor	javorov sirup	387			sirup od javora	19
jagoda					džem od jagoda	57
jabuka			jabučni ocat	1 541	sok od jabuka	753
trešnja	trešnjin cvijet	147			štrudla od trešanja	39
lipa	lipin čaj lipov čaj (!) ¹	10 43			čaj od lipe	82
naranča	narančina kora narančin sok	852 475			sok od naranče	1 150
lavanda	lavandino ulje	378			sapun od lavande	26
buča	bučino ulje	112			juha od buče	7
maslina	maslinovo ulje (!)	26 426	Maslinska gora	58	namaz od masline	45
suncokret	suncokretovo ulje	831			sjemenke od suncokreta	5
ružičica	ružičina latica	483			liker od ruže	16
neven	nevenova mast	176			čaj od ne- vena	34
dud	dudov svilac	136			rakija od duda	3
limun	limunov sok limunova korica	3 146 398	limunska kise- lina limunska trava	942 169	sok od limuna	1 440
šipak	šipkov čaj	42			čaj od šipka	158
kupina	kupinovo vino (!)	367			sok od kupina	42
hrast	hrastova šuma	449			bačva od hrasta	45
bor	borova šuma borova iglica	3 024 326			grana od bora	12

¹ Uskličnikom su označeni primjeri u kojima imenica ženskoga roda dobiva nastavak -ov.

7. Konstrukcija od + G i genitivni izraz

Upotreba konstrukcije od + genitiv za označavanje posvojnosti česta je u razgovornome stilu hrvatskoga jezika i česta je konstrukcija neizvornih govornika hrvatskoga jezika zbog njihove nesigurnosti oko upotrebe odgovarajućega oblika pridjeva, zbog čega je ovdje uvrštavamo, a kao što smo vidjeli, zabilježena je i u hrWac bazi. Međutim, norma hrvatskoga standardnog jezika propisuje izbjegavanje korištenja ovom konstrukcijom kada je god to moguće. Iako neizvorni govornici hrvatskoga jezika, posebno na nižim razinama učenja jezika ne trebaju biti upoznati s normativnim kolebanjima i restrikcijama, smatramo da je nužno spomenuti ove primjere kako bi se pravilno upotrebljavali. Dakle, nije dobro reći vino od kupine već kupinovo vino, ne ulje od naranče već narančino ulje. U nekim slučajevima, kada ne postoji u jeziku uvriježen oblik atributnoga izraza, odabrat ćemo ovu konstrukciju, kao u primjerima kolač od jabuke, sok od višnje, čaj od mente. U kojim je slučajevima to jedini ispravan oblik, nažalost, nije jednostavno zaključiti neizvornim govornicima, zbog čega je „oslušivanje“ logike jezika i pojavnica, kao i pamćenje kolokacijskih izraza iznimno važno.

8. Strategije poučavanja i pristup poučavanju posvojnih pridjeva u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika

Važnu ulogu u lakšem ovladavanju posvojnima pridjevima u hrvatskome kao inom jeziku imaju lektori. Iznošenje vlastitoga znanja, poticanje na učenje i usvajanje sadržaja iskustvom, svijest o motivaciji svakoga učenika, poticanje na konstruktivističko razmišljanje i samostalno zaključivanje, ali i preispitivanje određenih pravila različite su perspektive koje je potrebno uključiti u nastavni proces kako bi se ostvario krajnji cilj: u ovom slučaju ovladavanje hrvatskim kao inim jezikom. Govoreći o dobru poučavanju, Pratt iznosi pet perspektiva: transmisijsku, razvojnu, perspektivu naukovanja, njegujuću i perspektivu društvene reforme. Smatra da same perspektive nisu ni dobre ni loše, ali „ako se učitelji žele usavršiti, moraju razmišljati o tome što rade, zašto to rade i čime su opravdani njihovo djelovanje i njihove namjere“ (Pratt 2006). Uzimajući u obzir navedene perspektive, i pristup poučavanju pridjeva može se i mora mijenjati i usavršavati. Pritom je važno da nijedna perspektiva nije sama po sebi ni dobra ni loša, ali zahtijeva napore i zalaganja onih koji poučavaju i poučavanih. S obzirom na to da je proučavanje hrvatskoga kao inoga jezika relativno mlado područje, otvorena je mogućnost za konstantno usavršavanje nastavnoga procesa, ali i udžbenika i priručnika kojima se neizvorni govornici služe na svojem putu učenja i usvajanja jezika. Sistematizirat ćemo zaključke do kojih smo došli pisanjem ovoga rada:

1. Postoji više vrsta posvojnih pridjeva: određeni, koje se upotrebljava za točno određeni subjekt (*mačkin*) te generički, koji se općenito upotrebljava za živ subjekt (*mačji*).

2. Posvojni pridjevi u kolokacijama i stručnim nazivima dobivaju neposvojno, kvalitativno značenje: *mačje oči, kokošje sljepilo*.

3. U jeziku je prisutno miješanje apstraktnih i konkretnih nastavaka, ali konkretno je značenje jako rijetko te se češće upotrebljava apstraktno ili generičko značenje: *konjski rep, tigrova mast, mišja rupa, puževa kućica*. Za poznavanje samog nastavka nužno je pamtiti kolokacijsku svezu, a njihovo uvođenje u nastavu ovisi o čestotnosti.

4. Nastavci -ov, -ev, -ljev, -in označavaju i pripadnost biljkama kao vrsti: *javorov sirup, narančino ulje*.

5. Posvojni se pridjev poistovjećuje s gradivnim: *lipov stol, hrastova bačva*.

6. U nekim slučajevima može se upotrijebiti i konstrukcija od + genitiv: sok od jabuke, džem od jagode. O primjerenosti ovih primjera određenoj razini poučavanja odlučuje njihova čestotnost.

Osim samih pravila, iznimno je važno ustrajati na uvođenju kolokacijskih sveza, i to prema njihovoj čestotnosti.

9. Zaključak

Problematika posvojnosti i određenja pridjeva prema živosti iznimno je kompleksna, a posebno dio na koji smo se ovdje usmjerili: izražavanje posvojnosti pridjeva izvedenih od imenica koje označavaju biljke i životinje. Poseban problem predstavlja neizvornim govornicima hrvatskoga jezika koji tim jezikom žele ovladati. Udžbenici hrvatskoga kao inoga jezika ne bave se sustavno ovom problematikom i ne daju odgovore na nedoumice do kojih dolazi u usvajanju jezika. Razlog tomu jest i to što su proučavani udžbenici za početnike, gdje i nije nužno sustavnije se baviti ovom problematikom. Utvrđeno je da je problem nedovoljne objašnjenosti živosti i posvojnosti prisutan i u gramatikama i priručnicima hrvatskoga jezika. Određena pravila ipak se mogu izvesti, što smo pokazali u ovom radu, pa bi ih bilo dobro uvrstiti i u udžbenike, postupno prema razinama i čestotnosti. Posebna je problematika povezana s pridjevima izvedenim od imenica koje označavaju biljke i životinje, gdje se tvorba ne može uvijek logički objasniti, zbog čega je važno usvajati kolokacijske izraze i stručne izraze kao takve. Na tom putu poučavanja i usvajanja dobro je imati u vidu i različite perspektive poučavanja koje vode ka krajnjemu cilju: potpunom ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom. Naravno, u onoj mjeri u kojoj je to propisano Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike.

Literatura

- Babić, Stjepan. 1991. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: nacrt za gramatiku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Globus.
- Barešić, Jasna. 2008. *Dobro došli 1: gramatika i rješenja zadataka za učenje hrvatskoga jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga – Grafički zavod Hrvatske.
- Barešić, Jasna. 2010. *Dobro došli 1: udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga – Grafički zavod Hrvatske.
- Barić, Eugenija i sur. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Blagus Bartolec, Goranka. 2006. Od neživoga do živoga. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 32, 1–23.
- Bošnjak, Marija; Cvikić, Lidija. 2012. *Hrvatski u malom prstu 1.: leksički priručnik: za početno učenje hrvatskoga kao inoga jezika na kratkim intenzivnim tečajevima*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Čilaš-Mikulić, Marica i sur. 2011. *Hrvatski za početnike. Udžbenik i rječnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Engelsfeld, Mladen. 2008. *Croatian through conversation = Hrvatski u razgovoru*. Zagreb – Čakovec: Mozaik knjiga – Zrinski.
- Grubišić, Vinko. 2003. *Elementary Croatian 1*. Zagreb – Chicago – Toronto: Croatian Information Centre – Croatian Schools of America and Canada.
- Hudeček, Lana. 2006. *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Juričić, Dinka. 1994. *Reci mi hrvatski 1: udžbenik za početno učenje hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga – Grafički zavod Hrvatske.
- Kosovac, Vesna; Lukić, Vida. 2011. *Učimo hrvatski 1: udžbenik i vježbenica s gramatikom*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kuna, Branko. 2003. Između atributne i predikatne posvojnosti. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, 157–171.
- Kuna, Branko. 2012. *Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskome jeziku*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.
- Matasović, Ranko. 2000. The possessive and Adjective Phrases in Croatian. *Suvremena lingvistika*, 49/50, 99–109.
- Marković, Ivan. 2010. *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- Marković, Ivan. 2013. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Mićanović, Krešimir. 2000. Posvojni pridjevi i izražavanje posvojnosti. *Suvremena lingvistika*, 49/50, 111–123.
- Mićanović, Krešimir. 2001. Posvojnost. *Suvremena lingvistika*, 51/52, 173–190.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Vince-Marinac, Jasna. 1990. Kategorija živosti u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 29–30, 143–152.

Znika, Marija; Znika, Maja. 2017. Stolova noga ili o kategoriji živosti u novijim priručnicima hrvatskog jezika. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 43/1, 241–256.

Internetski izvori

URL 1. http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=hrwac;align= Pristup 30. 7. 2019.

Pratt, Daniel, D. 2006. Dobro poučavanje: jedno rješenje za sve <http://edupoint.carnet.hr/casopis/48/clanci/5.html>. Pristup 30. 7. 2019.

Possessive adjectives and category of animate and inanimate from perspective of teaching croatian as L2

Different Croatian grammar and language manuals classify adjectives differently. Traditionally, there are two types of adjectives: descriptive, and possessive adjectives. That classification has changed and some authors differentiate 6 groups of suffixes. Some authors classify suffixes according to specific and abstract meaning, and recently, some authors write only about descriptive and relational adjectives, where possessive adjectives are only one type of relational adjectives (Marković 2013). Also, the category of “possessiveness” by itself is also heterogeneous. In the first part of this paper, the existing papers on this topic will be analysed. In this paper the attributive possessiveness expressed in possessive adjectives and nouns in genitive will be in focus, from the perspective of a second and foreign language speaker, as how is that kind of attributive possessiveness shown in the most eminent Croatian language textbooks, taking into consideration the category of animate and inanimate. Grammar and language manuals usually take the most common examples and cases. Therefore, this paper wants to show how to approach different situations when L2 speaker can’t choose the right grammatical form by analogy, especially when talking about plants and animals. Therefore the central part of this paper analyses those kinds of language situations from the L2 speaker perspective. Findings on expressing attributive possessiveness through possessive adjectives, where the category of animated and inanimated is very important, will be shown through the prism of teaching and learning perspectives (Pratt 2006) in an attempt to answer the question on how to explain, morphologically, the complex category of possessiveness.

Keywords: adjectives, possessiveness, category of animated and inanimated, Croatian as L2, teaching

